

Vanaisade tuletorn ei ole meie tuletorn

Tarmo Teder „Vanaisa tuletorn“

Kirjastus Varrak, 2010

Kalasoomusemustriga kaunistatud raamatu tagakaas lubab, et romaan on tihe ja kihiline, esitab rohkem küsimusi kui pakub vastuseid. See teos on Tarmo Tederi „Vanaisa tuletorn“, autori kolmas romaan. Üldsusele on Tarmo Teder rohkem tuntud kui ajakirjanik, filmi- ja kirjanduskriitik. Romaani „Vanaisa tuletorn“ läbivad teemad on poliitika, ühiskonna kitsaskohad, ajalugu, maaelu, meri, surm ja armastus.

Teose peategelane on Eerik – maamees, kes elab koos naise Taimi ja lapselapse Antuga Soontevahe talus Põhja-Eesti rannikukülas. Romaani arengu käigus paljastub talu ja selle ümbruse minevik ning Soontevahe ammusurnud asustajate saatused. Teder on sündmustikku ja probleeme lugejale avanud tutvustades Eeriku igapäevaseid toimetusi, edastades mõtteid ja sorides tema mälestustes. Ainestiku valik peegeldab autori päritolu ja huve – Teder on nagu romaani nimategelanegi sündinud ja üles kasvanud mere ääres ja tema kireobjektid – kalapüük, jalgpall, saun – ühtivad romaani tegelaste omadega. Autor on taotlenud inimeste elutruud ja loomulikku kujutamist, mis väljendub ka tegelaste kõneviisis. Romaani stiil ja sõnavara on mitmekülgsed – alates täpsetest poliitilistest terminitest kuni kõnekeelsete ja lausa matslike väljenditeni. Tasakaalustatud, objektiivsed ja äärmiselt detailsed kirjeldused kalastamisest ja argipäevategevustest vahelduvad kujundlike, emotsionaalsete, salvavate ning mõnikord lausa vulgaarsete väljenditega („Arst haistab perset, aga doktor torgib.“, „Kui professor räägib, siis kirp sööb kriiti.“). Äärmiselt realistlikud ja otsekohased intiimsete olukordade kirjeldused võivad, sõltuvalt lugeja meelestatusest, kas naerma ajada ning välja tuua tegelastele isikupära või ärritada kompides lugeja moraalinõudeid ja huumoritunnetust.

Romaani tegelased jaotab autor üsnagi must-valgelt kaheks: realistlikult mitmekülgsed ja üdini halvad. Viimaste hulka kuuluvad eranditult kõik poliitilise võimu esindajad, rikkad *datšnikud*, ärimehed, esimeste hulka töötava kesk- ja alamklassi esindajad. Maainimeste karakterid on mitmekülgsed ja huvitavad, nende pahelised iseloomujooned peegeldavad üldinimlikke nõrkusi: liigne alkoholilembus, laiskus, eneseimetlus, kangekaelsus, liialdamine mõttetute pisivaledega. Halbade inimeste hulka määratutest jõuab lugejani vaid kahedimensiooniline ja ühekülgne

kujutluspilt.

Romaan on ka ood armastusele. Eeriku ja Taimi armastus ei ole ülespuhutud ega ideaalne. Kuidas armastus tärkas, asjaosalised ei mäleta, pere lõid nad poolkogemata ning kooselu ei kulgenud ilma petmiseta. Armastuse tunnusjooni on argipäevaste tegevuste ja probleemide taustal keeruline märgata, kuid oma pidevas varjatud olemasolus on see jõuline, kõikehõlmav, ainutähtis. Seda tõestab Taimi viimane teadmine, mis läbis ta pead enne infarkti: „Palavam armastus oli selleks ajaks jõudnud maha jahtuda, aga ometi oli ta (Taimi) oma mehega veel kaua õnnelik. Seda kuidagimoodi otse tänasesse päeva välja.“ Pärast naise surma leiab Eerik endas jõudu edasi elada ja pingutada. Nagu 2014. aasta jaanuari Loomingus ilmunud lühijutus „Vend“, mis kirjeldab autori venna surmale järgnenud toiminguid, nii ka „Vanaisa tuletornis“ näitab ta lugejale lähedase kaotamise põhjustavat valu, keskendudes äärmiselt üksikasjalikult surmale järgnevatele asjaajamiste ja matuste korralduslikele külgedele, lastes lugejatel vaid aimata teda ennast või Eerikut valdavaid tundeid. Teder rõhutab aja peatumatut, paratamatut kulgu. Ja kuigi inimene kuulub ainsasse piisavalt eneseteadlikku ja emotsionaalselt arenenud loomarühma, et teadvustada igatühte vältimatult eesootavat surma, on selle vahetu tunnistamine iga kord ühtemoodi ja vältimatult ootamatu.

Romaani peamine tunnusjoon on ühiskonnakriitilisus. „Mure eesti rahva ja riigi tuleviku pärast on mu südamesse püsiva pesa teinud,“ tunnistab Teder Sirbis ilmunud artiklis „Tõeline riigimees“. See väljendub selgelt ka teose temaatika valikus. Romaanis avaldub autori suhtumine nii probleemidesse, mis on määrava tähtsusega kogu riigile - masu, Euroopa Liidu toetusrahade otstarbeline kasutamine, omamaiste äriettevõtete konkurentsivõimetus, eakamate töötus, korrupsioon valitsussektoris, koondamised – kui ka nendesse, mis puudutavad eriti lähedalt just maainimesi – vastuolud põliselanike ja uusasunike vahel, maaelanike tegelike vajaduste eiramine. Teder jagab poliitikutele ja erakondadele rohkelt krõbedaid, äärmiselt iroonilisi ja piltlikke väljendeid. Ideaaliks seab Teder kodanikuühiskonna, kuid ka külaelanike omaalgatusel rajatud külaselts korrumppeerub, esialgne aktivistide grupp vahetub välja, peamised eesmärgid hüljatakse. Seega ei paku autor probleemidele ühtegi lahendust. Samuti lahkab Tarmo Teder oma teoses, kuidas mõjutab Eesti minevik Nõukogude Liiduvabariigi riiki ja rahvast tänapäeval ning kuidas meedia tähelepanu keskpunkti sattumine mõjutab tavainimeste elu. Kahjuks ei anna autor probleeme väga konkreetselt ja ühetimõistetavalt esitades lugejale võimalust ideid ise peas mäluda, need pakutakse lugejale hoopis juba läbinärituna ja seedituna, mis piirab avastamisrõõmu ning ei pakub vähem mõtteainet.

Tedre romaanis on alkohol inimtegelasega võrdväärselt tähtsas rollis. Alkohol on nii omalaadseks

valuutaks, lohutavaks enesebiraamatuks kui ka meelt lahutavaks jutukaaslaseks. Maapiirkondades liigse alkoholi tarbimise juured paigutab autor nõukaaega – see oli ainuke pääsetee igapäevasest rutiinsest, meeli nüristavast tööst, mis ei pakkunud väljakutseid ega rahuldust. Alkohol oli „kolhoosiorjade kibemagus vabadus“. Pudel tulivett või õlut on maainimestele seetõttu loomulikuks igapäevaseks kaaslaseks nii toidu juurde, unerohuks kui ka ergutajaks kergema töö juurde.

Puudutamata ei jäta autor ka igipõliseid, maarahvast sajandeid vaevanud teemasid. Teost läbivad tammsaarelikud probleemid – võitlus õiguse ja õigluse nimel. Eerik ja küla korraldajahingega aktivist Priit algatavad külaseltsi loomise, võitlemaks omavalitsuse otsuse vastu müüa põliselanike ühiskasutuses oleva sentimentaalse tähtsusega maalapp, et rajada spaa. Raske, hoolika, armastusega tehtud töö ning rahuldust pakkuva progressi süstemaatilised ja detailsed kirjeldused on võrreldavad kirjeldustega Hamsuni „Maa õnnistusest“. Nagu Norra tähtse peategelane Iisak, otsib ka Eerik tööd tehes õnnistust, õndsust, andeksandmist, nagu Iisakki pälvib Eerik oma töö eest austust ja imetlust.

Romaani lõpus Eerik segab pange kokku bituumenit, mootoriõli ja riidekaltsud, upitab selle oma torni ülemisele platvormile ja paneb põlema. Ta kõnnib randa, istub paati, sõuab jõuliselt kaldast eemale, jälgides silmanurgast tulukesi mõlemas tornis – nii iseenda, kui ka tema vanaisa oma.

Ma olin läbi lugenud teose, mis keskendus vanainimeste muredele, lootustele, mõtteviisidele ja surnud inimeste lugudele, kuid tundsin, et kirjaniku etteheide oli suunatud just mulle. Antu – Eeriku lapselaps – peab lugu Eeriku teadmistest ja elukommetest, nagu minu põlvkond on õpetatud austama vanemate põlvkondade väärtusi, näiteks Eesti Vabariigi iseseisvumist ja taasiseseisvumist. Antu tegelik kirg, liikumapanev jõud – jalgpall – ei ühti tema vanaisa ja vanavanaisa omaga. Minu põlvkonnal ei ole ühist vaenlast, kes meid noortele omaste idealistlike, radikaalsete eesmärkide suunas liikuma paneks; keskendutakse hoopis isekamatele probleemidele. Vanemad põlvkonnad ootavad noortelt mässumeelsust, soovi olemasolevat taasluua, kuid paremini, kaugemale, kõrgemale. Meie aga ei ehita klibusele mererannikule tuletorni, mis oleks kõrgem kui vanavanaisa 22-meetrine ja vanaisa 27-meetrine tuletorn, viigu see kas riigi allakäigu alguseni või millegi hoopis uue, ainult meie põlvkonnale omase tekkeni.

Kristina Põšnograjeva
Tallinna Reaalkool 12.b
Juhendaja Piret Järvela